

Abraham Maslowin ja Carl Jungin uudistavan kokemuksen käsitteet minän kehityksen malleina

Reijo Miettinen

Kahden psykologin, Abraham Maslowin ja Carl Jungin, teorioihin sisältyy useita yhteisiä perusolettamuksia. Kumpikin asettaa tehtäväkseen ratkaista yksilöksi ja persoonaksi tulemisen ongelman. Ratkaiseva käsite on sisäinen kokemus. Aikuiskasvatuksen näkökulmasta oleellista on se, että juuri humanistinen psykologia on perustellut kokemuseräisen oppimisen käsitystä.

Kokemusoppimiseksi nimetyn kasvatustieteellisen suuntauksen eräänä perusteluna ovat humanistisen psykologian katsomukset ja tulokset. Suuntauksen perustuksen laskijoihin kuuluva David Kolb esittää Lewinin, Deweyn ja Piagetin ohella humanistisen psykologian ja Carl Jungin kokemusoppimisen perustelijoina (Kolb 1984, 15-16). Humanistinen psykologia on tarjonnut suuntaukselle kielen aikuisen ihmisen persoonallisuuden kehityksen ymmärtämiseksi. Tämä ilmiö on aikuiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen kannalta tärkeä.

Vaikka Abraham Maslowin humanistinen psykologia eroaa Carl Jungin analyttisestä psykologiasta, niitä yhdistää keskeinen perusolettamus. Kumpikin kehittää persoonallisuuden kehityksen kannalta ratkaisevan, sisäisen kokemuksen

käsitettä. Tämän kokemuksen perusteluna on teoria ihmisen biologisesta olemuksesta. Eroistaan huolimatta kumpikin teoria edustaa romantiikan traditiota, joka näkee luonnon ihmisen identiteetin ja yksilöllisyyden lähteenä. Tässä artikkelissa tarkastelen, miten mainitut teoreetikot johtivat ja perustelivat persoonallisuus- ja kokemuskäsitteensä. Arvioin näiden käsitteiden perusteita kulttuuripsykologian lähtökohdista ja pohdin sen merkitystä aikuiskasvatustuksen ja aikuiskasvatustieteen kannalta.

Humanistinen ihmisolemusta kokemuskäsite: etsimässä

Humanistinen psykologia ei ole pelkästään ja ensijaisesti psykologinen koulukunta tai teoria-

suuntaus. Se on terapiatyöstä kasvanut suuntaus, joka on kehittynyt maailmankatsomukseksi ja opiksi onnelliseksi tulemisesta. Humanistinen suuntaus syntyi psykologian kentässä ‘kolmanneksi voimaksi’, vastavoimaksi psykoanalyyksille ja positivistiselle psykologialle, ennen kaikkea behaviorismille. Humanistisen psykologian ohjelman äänenkannattajana toimii JOURNAL OF HUMANISTIC PSYCHOLOGY -aikakauslehti. Sen perustivat vuonna 1958 Abraham Maslow ja Anthony Sutich ja se alkoi ilmestyä vuonna 1961. Lehden ensimmäisen numeron ohjelmanjulistus muotoili humanistisen psykologian peruspyrkimykset (esimerkiksi Wertheimer 1978, 740). Se mainitsee kuuden tutkijan nimet, joiden työ on luonut perustaa suuntaukselle. He ovat terapeutista psykologiaa edustavat Abraham Maslow ja Carl Rogers, psykoanalyytikot Karen Horney ja Erich Fromm sekä persoonallisuuden - ja biologisen psykologian kentässä toimineet Kurt Goldstein ja Gordon Allport.

Ohjelmanjulistus toteaa, että lehden perustaneita ammattilaisia sitoo toisiinsa kiinnostus “niihin inhimillisiin kykyihin ja mahdollisuuksiin, joilla ei ole mitään järjestelmällistä sijaa positivistisessä tai behavioristisessä psykologiassa tai klassisessa psykoanalyyttisessä teoriassa ts. luovuus, rakkaus, minä, kasvu, organismi, perustarpeiden tyydyttäminen, itsensä toteuttaminen, korkeamat arvot (...), psykologinen terveys jne.” Lehden ja liikkeen tavoitteena on nostaa tutkimuksen kohteeksi mainitun kahden suuntauksen laiminlyömiä “ihmisen sisäinen elämä tavoitteena heidän voimavarojensa vapauttaminen itsenäytymyksen maksimaaliseksi toteutumiseksi.” Ohjelmanjulistus artikuloi suuntauksen keskeisen motiivin: luoda käsitteistö ja menettelytavat positiivisen kasvun, terveeksi ja onnelliseksi tulemisen ymmärtämiseksi ja edistämiseksi.

Humanistisen psykologian merkittävin teoreettinen hahmo on psykologi Abraham Maslow (1908-1970), jonka teorian tärkein käsite on “itsensä toteuttaminen”. Tällä hän tarkoittaa ihmisen biologisen lajioluonnon ja synnynnäisten mahdollisuuksien toteutumista yksilönkehityksessä.

Reijo Miettinen

Tarkastelen seuraavassa humanistista psykologiaa käyttämällä aineistona Maslowin tuotantoa. Hän edustaa yhdessä Carl Rogersin (1902-1987) kanssa humanistisen psykologian “ydintä”, terapeutista psykologiaa. Maslow tunnetaan parhaiten motivaatioteoriastaan, joka perustuu viiden perustarpeen muodostamaan hierarkiaan. Hierarkiaa edetään alhaalta ylös. Vain fysiologiset ja turvallisuustarpeensa tyydyttäneet ihmiset voivat edetä älyllisten ja itsensä kehittämisen tarpeiden toteuttamiseen. Maslowin työ keskittyy ylimpään perustarpeeseen, itsensä toteuttamisen tarpeen tutkimiseen ja teoretisointiin. Hän kehitti tämän käsitteen pohjalta kokonaisen elämän- ja arvofilosofian ja yhteiskunnan uudistusohjelman. Terveiden ja kasvun psykologian sekä yhteiskunnan uudistamisen perustana on biologisesti määräytyneet ihmisolemuksen, joka kuuluu alempien tarpeiden ohella itsensä kehittämisen tarve tai pyrkimys.

Itsensä toteuttamisen käsitteestä elämänfilosofiaan

Maslow omaksui itsensä toteuttamisen käsitteen psykologi Kurt Goldsteiniltä (1878-1965). Goldstein halusi hylätä atomistiset selitysmallit, jotka tarkastelivat käyttäytymistä erillisinä refleksinä, kykyinä tai vietteinä. Hän piti tutkimuskohteena KOKO ORGANISMIA (whole organism) ruumiillisine ja henkisine ominaisuuksineen. Terveelle organismille on ominaista ITSENSÄ TOTEUTTAMINEN, pyrkimys aktiivisuuteen sekä omien kykyjensä ja mahdollisuuksiensa toteuttaminen (Goldstein 1947, 222).

Maslow kehitti itsensä kehittämisen käsitteestä oman tulkintansa, joka oli essentiaalistinen ja teleologinen: itsensä toteuttamisen tarve on ihmisolemuksen määräävä tendenssi, jonka toteuttaminen on ihmisenä olemisen väistämätön haaste. Maslowin tulkinta muistuttaa William McDougallin (1871-1938) biologista psykologiaa. McDougall katsoi, että kaikki elävät organismit käyttäytyvät tarkoitushakuisesti. Hän myös oletti, että kunkin eläinlajin olemuksen muodostavat sille ominaiset *vietit* (instincts). Eliöiden, mukaanlukien ihmisen käyttäytyminen voidaan selittää viettien avulla (McDougall 1912). Myös Maslow piti ihmisen perustarpeita synnynäisinä vietteinä. Niiden tuntemus muodostaa pohjan inhimillisille arvoille ja yhteiskunnalliselle edistykselle (Maslow 1961b, 6):

“Jonkinlainen biologinen teoria, viettiteoria tai teoria perustarpeista (...) tarvitaan ehdottomasti hahmottelemani konseptin rakentamiseksi. Lisäksi väitän, että nämä perustarpeet ovat luonteeltaan hyviä ja että niiden huolellinen tutkiminen antaa meille ne arvot, joiden avulla yhteiskunnat voivat kehittyä paremmiksi”.

Maslow lähtee tuotannossaan liikkeelle terapia-työstä ja päätyy biologisen ihmisolemuksen teorian kautta maailmankatsomuksen muotoiluun. Erotan tässä siirtymässä viisi metodologista askelmaa.

1) Itsensä toteuttaminen tarve on välttämätön selitys terapiaprosessissa ilmenevälle paranemiselle

Maslow toteaa itsensä toteuttamisen käsitteen olevan välttämätön terveeksi tuleminen ja persoonallisuuden jatkuvan kehityksen ymmärtämiseksi. “Paine kohti terveyttä tekee terapian mahdolliseksi. Se on ehdoton *sine qua non*.” Jos sellaista tendenssiä ei olisi, terapia olisi selittämätön ilmiö (1955, 5). Maslow toteaa, että perustarpeiden kriteerinä on se, että niiden tyydyttämättä jättäminen johtaa sairastumiseen. Siksi

terapiatoiminta on erityisen sovelias ihmisen perustarpeiden tutkimiseen. Niin Maslowilla kuin Rogersillakin terapiatyöstä saatu kokemus muodostaa teoretisoinnin tärkeimmän perustan. Tämän lisäksi Maslow esittää neljä kirjallisuudessa esitettyä todistetta kasvun tai itsetäydellistymisen välttämättömyydestä (1955, 1): 1) Kurt Goldstein katsoi itsensä toteuttamisen käsitteen tarpeelliseksi selittäessään vammautuneiden sotilaiden aivotoimintojen uudelleen organisointumista. 2) Eric Fromm ja Karen Horney katsoivat, että neuroosin ymmärtäminen edellyttää täydellistymisen tendenssin olettamista. 3) Luovuuden, taiteen ja taidekasvatuksen teoria “edellyttää kasvun ja spontaanisuuden käsitteitä” (ml.). 4) Lapsipsykologian tulokset osoittavat, että terveen lapset nauttivat kasvusta ja uuden oppimisesta.

Maslowin teokset eivät sisällä potilasaineistojen esittelyä tai analyysia. Terapeuttisen kokemuksen käyttö rakentuu esimerkkeihin ja kokemusten kuvailevaan yleistämiseen. Seuraava Maslowin perustelu “tietämisen ja ymmärtämisen” tarpeelle kuvaa tätä kokemuksen hyödyntämisen metodia ja esitystapaa (1970, 49): “Olen nähnyt MONIEN älykkäiden, rikkaiden ja vailla työtä olevien naisten ajautuvan älyllisen elämän rappeutumiseen. Ne, jotka ovat seuranneet ohjetani ja omistautuneet johonkin arvoiseensa toimeliaisuuteen, osoittivat tarpeeksi usein paranemista vakuuttaakseen minut kognitiivisten tarpeiden todellisuudesta.”

Maslowin perustelut itsensä toteuttamisen tarpeen olemassaololle eivät ole vakuuttavia. Paranemista voidaan selittää monilla tekijöillä, esim. oppimisella, yksilön ja hänen sosiaalisten suhteittensa muuttumisella, jne. Heidän tapaansa määritellä itsensä kehittämisen tarvetta koskee sama kuin McDougallin viettiteoriaa ja 1800-luvun kykyteoriaa. Sillä on tautologinen luonne. Aina kun havaitaan jokin käyttäytymismuoto, sen perustaksi nimetään tarve, vietti tai kyky (kts esim. Wollmann 1960, 183). Tarpeen nimeäminen ei tuo lisää havaittujen käyttäytymismuotojen ymmärtämistä. Tämä kritiikki oli Goldsteinin itsensä toteuttamisen käsitteen perusta. Hänen mukaansa on mahdotonta nimetä

kulloisenkin käyttäytymismuodon perustaksi viettiä, koska nämä käyttäytymismuodot vaihtelevat organismin kokonaistilanteen ja -tilan, kypsyyssasteen ja kokemuksen seurauksena. Siksi tarvitaan vain yksi selittävä tendenssi tai "korkeammanasteinen agentti", organismin paine toimia olemassaolonsa turvaamiseksi käyttämällä hyväksi ja kehittämällä niitä synnynnäisiä "potentiaaleja" ja kykyjä, joita sillä on (Goldstein 1995, 167).¹

2) Maslow antaa itsensä toteuttamisen käsitteelle biologisen perustarpeen, "viettijäänteen" luonteen

Maslowin mukaan myös korkeammat tarpeet ovat "viettijäänteitä" tai "biologisia tendenssejä". Maslow toteaa (1951, 260-261):

"Tarpeet tietää, ymmärtää, muodostaa elämänfilofia, teoreettinen viitekehys, arvojärjestelmä ovat itsessään tahtoilmioita ja osa primitiivistä ja eläimellistä luontoamme. Sen tunnistamisella, että korkeammat tarpeet ovat viettejä (instinctoid) ja eläimellisiä, täsmälleen yhtä eläimellisiä kuin ruoan tarve, on monia seurauksia. (...). Jos eläimelliset tarpeemme nähdään saman luontoisina kuin korkeammat tarpeemme, kuinka sitten tiukkaa erottelua niiden välillä voidaan pitää yllä? Miten voimme jatkuvasti uskoa, että ne tulvat eri lähteestä?"

Goldstein torjuu viettiteorian (1995, 165-172) sekä teleologisen selityksen (mts. 323). Hän liittää itsensä toteuttamisen käsitteen organismin olemassaolon turvaamiseen sen sopeutuessa ympäristöön (mts. 166) ja toisaalta biologisesti muodostuneiden dispositioiden tai mahdollisuuksien toteuttamiseen kypsymisen ja yksilönkehityksen kuluessa. Goldstein myös yhtyy amerikkalaisen sosiaalipsykologin Gordon Allportin (1950) käsitykseen, jonka mukaan ihmisen korkeammat motiivit ovat "funktionaalisesti autonomisia", riippumattomia biologisista viettitoiminnoista eikä niitä siksi voida selittää

viettien avulla (1995, 160).

3) Biologinen essentialismi: Maslow nostaa itsensä toteuttamisen tarpeen ihmisen tosiolemuksen tunnusmerkiksi

Maslow tekee "itsensä toteuttamisen tarpeesta" ihmisolemuksen tunnusmerkin. Tätä kantaa voidaan kutsua biologiseksi essentialismiksi, koska se olettaa, että ihmisajilla on kiinteä, biologisesti määräytynyt olemus. Se on myös teleologinen näkemys korostaessaan, että tuohon olemukseen sisältyy tarkoitus ja mieli (Maslow 1959, 130): "Ihminen osoittaa omassa luonnossaan painetta kohti täydempää ja täydempää inhimillisyytensä toteutumista täsmälleen samassa luonnollisessa ja tieteellisessä mielessä kuin tammenterhon voidaan sanoa olevan paineessa kehittyä tammipuuksi, tiikerin voidaan nähdä työntyvän kohti tiikeriyttä ja hevosen hevoseläimenä olemista kohti." Kun siis humanistiset psykologit käyttävät käsitettä *AUTENTTINEN*, tarkoittaa se ihmisen perimmäistä luontoa ilmaisevaa. Jos käyttäytydät autenttisesti tekosi kumpua sisältä - "sisäisestä ytimestä, todellisesta minästä" (Maslow 1959, 131).

Maslowin biologinen olemusoppi on metodologisesti ratkaiseva hänen oppirakennelmassaan. Se tarjoaa hänelle keinon tehdä itsensä toteutuksesta yleispätevä, kulttuurista riippumaton terveyden ja tosi-ihmisyyden mittapuu, josta voidaan johtaa hyvän elämän kriteerit ja yleiset moraalinormit. Sen pohjalle voidaan rakentaa elämänfilosofia ja yhteiskunnan uudistamisen ohjelma.

4) Uuden moraaliopin rakentaminen nostamalla itsensä toteuttajien piirteet oikean elämän mittapuiksi

Maslowin teorian rakentamisen neljäs askel on ihmisolemuksen tutkimisen kytkeminen inhimillisten arvojen ja elämänfilosofian löytämiseen. Teoksensa *MOTIVATION AND PERSONALITY* johdannos-

sa Maslow toteaa, että hän ei pyri pelkästään teorian luomiseen vaan, “uuden kokonaisvaltaisen elämäntieteen rakentamiseen” (1970). Maslow toteaa, että hän on huolissaan ihmisen kohtalosta ja haluaa parantaa heidän osaansa (Maslow 1955, 2): “Itse asiassa joskus ajattelen, että psykologit voivat pelastaa maailman tai sitten sitä ei voida pelastaa lainkaan.” Maslowin tieteellisen ohjelman olennainen osa on sellaisten arvojen löytäminen, joiden mukaan ihmiset voivat elää. Nämä arvot ovat löydettävissä havainnoimalla, kuinka lajin parhaat edustajat, itsensä toteuttajat elävät (1959, 128):

“Väitän että itseään toteuttavien ihmisten vapaita valintoja voidaan tutkia kuvailevasti naturalistisena arvojärjestelmänä, jonka kanssa havainnoitsijan toiveilla ei ole mitään sijaa ts. kyseessä on **tieteellinen** menettely. En sano miten hänen pitäisi valita tämä tai tuo” vaan “terveitten ihmisten havaitaan valitsevan näin”. Tämä on sen kysymistä, mitkä ovat parhaiten ihmisten arvot.”

Maslow kertoo vain epämääräisesti, millä kriteereillä hän valitsee parhaat ihmiset ja miten heidän valintojaan voidaan tutkia. Hän kertoo PERSONALITY AND MOTIVATION -teoksen viidennessä luvussa testanneensa 3000 opiskelijaa ja löytäneensä vain yhden itsensä toteuttajan. Historiallisista henkilöistä hän kelpuutti itsensä toteuttajiksi kaksi Yhdysvaltojen presidenteistä, Abraham Lincolnin ja Thomas Jeffersonin (1970, 152). Huomiot “hyvien ihmisten” valinnoista tai ominaisuuksista Maslow esittää, kuten hän asian ilmaisee “kokonaisvaltaisina vaikutelmina” ts. subjektiivisena kuvailuna itsensä toteuttajien ominaisuuksista.

Ihmisolemuksen tutkimisessa moraalinen (kuinka pitäisi elää) ja tutkimuksellinen (kuinka itsensä toteuttajat elävät) muodostavat erottamattoman ykseyden. Maslowin tavoitteena on korkeampien arvojen biologinen perusteleminen (1976). Puhuessaan ihmisolemuksista humanistit puhuvat elämisen arvoista (Maslow 1959, 126):

“Ihmisolemuksella on sisällään paine (muiden paineiden ohella) kohti persoonallisuuden

yhtenäisyyttä, kohti spontaania itsensä ilmaisua, kohti yksilöllisyyttä ja identiteettiä, totuuden näkemistä pikemminkin kuin sokeana olemista, kohti luovuutta ja hyvyyttä, ja paljon muuta. Ts. ihmisolento on rakentunut niin, että hän painautuu kohti täydempää ja täydempää olemassaoloa ja tämä merkitse painautumista kohti sellaista, jota useimmat ihmiset kutsuisivat hyväksi arvoiksi, painetta kohti mielenrauhaa, ystävällisyyttä, rohkeutta, tietoa, rehellisyyttä, rakkautta, epäitsekkyyttä ja hyvyyttä.”

Itsensä toteuttajien ominaisuuksia havainnoimalla Maslow määrittelee erityiset B-arvot (sanasta Being), olemisarvot. Hän kutsuu niitä essentialistisen käsityskantansa mukaisesti myös “biologiseksi arvoiksi” (1994, 97) ja “lajiarvoiksi” (ml. 100) sekä kytkien ne moraaliin “viimekätisiksi arvoiksi” ja “hengellisiksi arvoiksi” (ml. 111) tai “ihmiskunnan arvoiksi” (1959, 132). Nämä ihmisen tosiolemukseen perustuvat arvot muodostavat ohjenuoran yksilöiden elämän uudistamiselle, organisaatioiden johtamisen ja yhteiskunnan insituutioiden muuttamiselle ihmisen kasvua (ihmisluonnon toteuttamista) tukeviksi (Maslow 1951, 263) “Itse asiassa koko kulttuurin parantamisen YDINKOHTA tulee olemaan antaa ihmisen sisäisten biologisten tendenssien toteuttaa paremmin itseään.” Teoria itsensä kehittämistä sisältää arvofilosofian, maailmankatsoimuksen ja terapeuttisen ohjelman.²

Olemisarvojen määrittely tapahtuu esittämällä itsensä toteuttajien myönteisiä ominaisuuksia koskevia laatumääreitä. Olemisarvoja on 14. Kolme ensimmäistä ovat totuus, hyvyys ja kauneus.³ Terveiden itsensä toteuttajien tutkimus on uuden, universaalien psykologian ja arvofilosofian alku.

5) Kohti yleistä uskonnollista kokemusta: huippukokemukset ihmisen henkisen uudistumisen välineinä

Maslowin teorian kehittelyn viides askel kytkee itsensä toteuttamisen ja olemisarvot uskonnolliseen kokemukseen. Ne viitoittavat tien kasvuun

ja onneen ja tarjoavat aikamme ihmiselle moraalisen normiston ja elämänfilosofian. Maslow katsoi, että humanistisella psykologialla on tunnusluonteellisia ja institutionalisoituneita uskontoja paremmat edellytykset ymmärtää ja vaalia aitoa uskonnollista kokemusta, jota hän teoriassaan kutsui huippukokemukseksi (peak experience) tai transsendentaaliseksi kokemukseksi (1994, 19).⁴

Maslowin sanoo, että hänen Itsensä toteuttajilla havaitsemillaan huippukokemuksilla oli yhtymäkohtia sekä taolaisuuden ja Zen-buddismin kokemus-käsitteeseen. Siksi hän kutsui huippukokemuksia myös taolaisiksi kokemuksiksi ja omaksui taolaisuuden aineksia uuden tietokäsityksensä perustaksi. Maslow uskoi ohjelmansa merkitsevän tieteen uudistamista siten, että se laajenee kattamaan monet niistä kysymyksistä, jotka on perinteisesti mielletty kuuluvaksi uskonnon piiriin. Tärkein näistä on arvojen tutkiminen ja niiden opettaminen ihmiskunnalle sekä sen osoittaminen, mikä on mystisen, elämää uudistavan kokemuksen merkitys ihmisellä olemiselle (1994, 17). Näin tiede ja uskonto yhdistyvät ja Maslowin oppi kasvaa elämänfilosofiaksi ja protouskonnoksi.

Artikkelissaan LESSONS FROM THE PEAK EXPERIENCES Maslow esittää kiteyttävän luonnehdinnan kokemusohjelmastaan, ”huippukokemuksen” käsitteestä ja siitä, miten se kytkee toisiinsa idean biologisesta itsensä toteuttamisesta ja protouskonnollisesta kokemuksesta (Maslow 1962b, 9):

”Kun aloin tutkia terveyden psykologiaa poimin hienoimmat, terveimmät ihmiset, parhaat ihmiskunnan eksemplaarit, mitä saatoin löytää ja tutkin, minkälaisia he ovat. He olivat hyvin erilaisia, hätkähdyttävän erilaisia kuin keskimääräiset ihmiset. (...) Opin monia asioita näiltä ihmisiltä. Opin, että he raportoivat, että heillä oli ollut jotain, jota voidaan luonnehtia mystiseksi kokemukseksi, suuren innoituksen hetkiksi, pakahduttavan onnen, ekstaasin tai autuuden hetkiksi (koska sana onni voi olla liian heikko kuvaamaan tätä kokemusta).

Nämä hetket olivat puhtaan positiivisen on-

nen hetkiä, joina kaikki epäilykset, kaikki pelot, kaikki estot, kaikki heikkoudet jäivät taakse. Tietoisuus minästä katosi. Kaikki erilisyys ja etäisyys maailmasta katosi, kun he kokivat samuuden maailman kanssa, yhtyvänsä siihen, todella kuuluvansa siihen sen sijaan että tarkkailisivat sitä ulkoa päin.

Ehkä kaikkein tärkeintä näiden hetkien raportoinnissa oli kuitenkin tunne siitä, että he olivat nähneet viimekätisen totuuden, asioiden olemuksen, elämän salaisuuden ikäänkuin verhot olisi vedetty sivuun. (...) Huippukokemusta voidaan pitää todella uskonnollisena kokemuksena sanan parhaassa, syvällisimmässä, universaalimmassa ja humanistisimmassa merkityksessä.”

Huippukokemuksella on 15 piirrettä, joita Maslow kuvaa käyttäen runsaasti laatusanoja ja mielikuvia.⁵ Kolme ensimmäistä huippukokemuksen piirrettä ovat seuraavat. 1) Huippukokija (peak) kokee itsensä kokonaisemmaksi eikä hajaantuneeksi. 2) Hän kykenee huippukokemuksessa sulautumaan maailmaan. Suurimmalla autonomian ja minuuden hetkellä hän ylittää itsensä ja kohoaa minuuden yli ja tuolle puolen. 3) Hän kokee olevansa voimansa tunnossa ja käyttävänsä kykyjään täysin ja parhaalla mahdollisella tavalla. Huippukokemukselle on ominaista ei-tahtomisen tila. Kokemuksesta tulee itsensä oikeuttava ja ihmisen pyrkimisiin liittyviä perusteluita kaipaamaton tila. Maslow lisää (1961a, 258): ”Tällä tasolla olen kutsunut persoonaa jumalankaltaiseksi, koska useimmilla jumalilla ei ole katsottu olevan mitään tarpeita, heikkouksia tai puutteita.”

Maslowin itsensä toteuttamisen teoriassa ”huippukokemuksesta” tulee todellisen, autenttisen minän löytämisen ja kasvun tunnusmerkki. Se on ilmaisu siirtymisestä ”pseudo-minästä todelliseen minään”, oman objektiivisen biologisen luonnon, eläimellisyyden löytämisestä, oman lajin (lajiolemuksen) löytämisen ja sen kautta luontoon ja maailmankaikkeuteen kuulumisen kokemiseen (s.95). Tämän saavuttamisessa humanistisen terapian ja transsendentaalisen mietiskelyn menetelmillä on paljon yhtymäkohtia. Maslow luonnehtiikin terapiaansa taolaiseksi terapiaksi.

Maslowin suuressa synteessissä biologinen oppi ihmisolemuksesta ja uskonnollisesta huippukokemuksesta yhdistyvät universaalien moraalin tarjoavaksi maailmankatsomukseksi sekä ihmisen ja yhteiskunnan uudistamisohjelmaksi. Colin Wilson, itsekin humanistinen psykologi, toteaaakin, että Maslowin myöhäistuotannon teksteissä puhuu enemmän maallikkosaarnaaja kuin psykologi (Wilson 1972,199).

Jungin kokemuskäsite: yhteys lajihistoriallisen piilotajunnan arkkikuviin

Ei ole sattuma, että Carl Jungin psykologia mainitaan usein humanistisen psykologian rinnalla kokemuksen käsitteen perustelijana ja kehittelijänä. Vaikka Jungin oppi on lähtöisin humanistien kritisoimasta psykoanalyysistä, se sisältää monia samoja piirteitä Maslowin ohjelman kanssa. Myös Jungin oppi on syntynyt ja kehittynyt terapian kontekstissa ja pyrkii laajentumaan maailmankatsomukseksi. Jung näkee psykologian tehtäväksi tarjota vaihtoehto ihmisille, jonka rationaalisuuteen pyrkivä tiede ja institutionalisoitunut uskonto on jättänyt ahdinkoon. Myös Jungille sisäinen kokemus on henkisen kasvun ja ihmiseksi tuleminen tärkeä perusta. Maslowin lailla Jung sanoo: persoonallisuus on tao (Jung 1991, 113) “Taon löytäminen merkitsee täydellisyyttä, kokonaisuutta, täytettyä kutsumusta, alkua ja päämäärää ja kaikissa oloissa olevan synnynnäisen päämäärän täydellistä toteutumista.”

Jung kirjoitti useita teoksia, joissa hän analysoi aikamme ihmisen kriisiä ja hahmotteli oppia yksilöllistymisestä piilotajuisen kokemuksen kautta ratkaisuna tähän kriisiin.⁶ Näissä teoksissa Jung näki valtion ja kirkot massaorganisaatioina, jotka keskinkertaistavat ihmisen ja tukahduttavat yksilöllisyyden vaatimalla alistumista järjestelmäänsä. Kommunismin tai yhteisöllisyyden periaate, jota sekä valtio että kirkko edustavat, uhkaa ihmisen yksilöllisyyttä ja aitoa sisäistä kokemusta. Yksilöstä tulee “valtion ja tilastojen funktio”, massayhteiskunnan kansalainen. Institutionalisoitunut uskonnon harjoittaminen on kol-

lektiiviseen mentaliteettiin sulautumisen muoto. Yksilö alistuu ulkoiselle auktoriteetille. Sen sijaan aito uskonnollisuus “ilmaisee subjektiivista suhdetta joihinkin metafysiisiin ja ylimalllisiin tekijöihin” (1958, 31). “Siksi hän tarvitsee sisäisen, transsendentin kokemuksen, joka ainoastaan voi suojata hänet muutoin väistämättömältä sulautumiselta massaan” (mts. 34). Moderni psykologia oppina henkisydestä ja itsenäisestä psyykkisestä todellisuudesta voi tarjota vaihtoehdon vapauttavan, transsendentin kokemuksen muodossa. Jungille mystisten, vapauttavien kokemusten perustelu oli yhteyden saaminen piilotajuntaan, jonka hän määritteli myös lajihistorialliseksi tai kollektiiviseksi piilotajunnaksi. Piilotajunnassa yksilö saa yhteyden primitiiviseen, väärentymättömään inhimilliseen, ihmiskunnan esikristillisen menneisyyden arkkikuviin.

Brittäinen tutkija Richard Noll (1996, 1997) on tehnyt urauurtavaa työtä analysoidessaan Jungin opin aatehistoriallista taustaa. Noll osoittaa, miten Jungin lajihistoriallisen ja kollektiivisen kokemuksen käsite on ymmärtävissä vain aikakautensa kulttuuristen aineiden ja maailmankatsomuksellisten pyrkimysten ilmaisuna. Jungin taustana ja kasvupohjana oli 1800-luvun lopun *Lebensphilosophie*, elämänfilosofia, joka korosti suoran kokemuksen ja intuition merkitystä rationaalien ajattelun sijaan. Tätä suuntausta edustivat mm. Friedrich Nietzsche ja Henri Bergson. Toinen Jungin ajattelun kasvupohja oli 1800-luvun romanttinen luonnonfilosofia. Jungin kollektiivisen piilotajunnan käsitteen perustana oli saksalaisen biologin Ernst Haeckelin evoluutiobiologinen teoria (Haeckel 1912). Haeckel muotoili eri eläinlajien sikiönkehityksen vertailuun perustuvan rekapitulatioteorian, jonka mukaan yksilönkehitys toistaa lajinkehityksen kulun. Teoksessaan MAAILMANARVOITUKSET Haeckel esitteli luonnontieteiden kehitykseen perustuvan monistisen maailmankuvan sekä “totuuden, hyvän ja kauneuden uskonnon”. Teoksessaan Haeckel esitti myös ajatuksen “lajikehityksen psykologiasta” ja “sielun lajikehityksestä”(1912, 160-161).⁷

Jung omaksui tämän idean Haeckelilta yhdistäen sen psykoanalyysin teoriaan alitajunnasta (kts.

Noll 1996, 51-54). Aivan kuten biologinen evoluutio heijastuu sikiön kehitysvaiheissa, ihmiskunnan historia on kerrostuneena psykkeessä. Piilotajunta edustaa esikristillisen pakanallisuuden arkkityypisiä kokemuksia. "Alitajunnan tuotteet liittyvät myyttiseen. (...) Sielulla on tiettyyn pisteeseen asti historiallisia kerrostumia, joista vanhin vastaa piilotajuntaa". Piilotajunta jakaantuu kahteen osaan: henkilökohtaiseen ja epä- tai ylipersonalliseen piilotajuntaan. "Viimeksi mainittua nimitämme myös kollektiiviseksi piilotajunnaksi (...), koska se eroaa henkilökohtaisesta ja on aivan yleinen ja sen aiheita voidaan tavata kaikkialla" (Jung 1966, 86).

Romanttisen luonnonfilosofian ja vitalismin tapaan piilotajunta edusti myös kulttuurin keinotekoisten muotojen alla olevaa luonnollista ja siksi tosi-inhimillistä, ihmislajille yhteistä ja yleistä. Jung puhuu "eläimen pyhyden ja etehoksen uudelleensaavuttamisesta" ja "ekstaattisista viettivoimista", jotka liittyvät kulttiin ja salaiseen myyttiin (Noll 1996, 188). Saksan ja Keski-Euroopan 1800-luvun erityinen aatemaa ilma tekee ymmärrettäväksi sen määreiden kudelman, jonka Jung antaa kokemukselle: lajihistoriallinen, biologinen, luonnollinen, alkupeäinen, pakanallinen, arjalainen, pyhä, transendentti.

Unessa ja poikkeustilanteissa kollektiivinen piilotajunta ilmenee mielikuvina. Jung myös kehitteli teosofian esikuvan pohjalta aktiivisen kuvittelun menetelmää, jonka avulla yksilö voi luoda yhteyden kollektiiviseen piilotajuntaan. Kollektiivisen piilotajunnan todisteeksi Jung ja hänen työtoverinsa esittivät esimerkkejä potilaitensa mielikuvista, jotka vastasivat pakanallisen menneisyyden myyttikuvia.

Kollektiivinen piilotajunta ja sen lajihistorialliset arkkityypit muodostavat Jungin epistemologian sekä persoonaksi ja yksilöksi kasvamisen lähteen. Jungin mystisessä totuudessa yhdistyy romanttinen biologismi, joka kytkee toisiinsa viettien energian ja arkkikuvat sekä idealisoidun primitiivisen, mytologisoidun muinaisen ja arjalaisen menneisyyden. Huippukokemuksessa, harhassa, unessa tietoisuus saa yhteyden kollek-

tiivisen piilotajunnan arkkikuviin (1958, 82): "Inhimillinen tieto koostuu olennaisilta osiltaan jatkuvasta sopeutumisesta sellaisten alkuideoiden kaavioihin, jotka on annettu meille a priori. Nämä vaativat modifikaatiota, koska ne alkuperäisessä muodossaan kuuluivat arkaaiseen elämänmuotoon, mutta eivät enää differentitoituneeseen ympäristöön."

Yksilöksi ja kokonaispersoonaksi tuleminen

Jung kutsuu yksilöksi tulemistä individuaalisatioprosessiksi. Hän tarkoittaa yksilöllisyydellä (1995, 436) "kaikkein sisintä, kaikkein viimeisintä ja ylittämättömintä ainutlaatuisuuttamme, omaksi itseksi tulemistä. Individualisaatiota voidaan kutsua myös "itseksi tulemiseksi" tai "itensä toteuttamiseksi." Individualisaatio merkitsee erottamista ja vapautumista laumasta ja perinteestä. Tämän vapautumisen tien perustana on sisäinen ääni tai kutsumus (1983, 205 ja 203):

"Se mitä kutsumme persoonallisuudeksi on suuri ja mysteerinen ongelma. Ongelma näyttää näin ylittävän inhimillisen rajat alueelle, jota olemme tunteneet pyhällä nimellä. Kuten huomaatte, minun on viitattava "sisäiseen ääneen", kutsumukseen ja määriteltävä se objektiivis-psykkisenä tekijänä (...) Jokaisella yksilöllä on oma lakinsa synnynnäisenä itsessään ja jokaiselle on teoreettisesti mahdollista seurata tätä lakia ja tulla persoonallisuudeksi, ts. saavuttaa kokonaisuus. (...)"

Kokonaisuus ja integraatio, jota individualisaatioprosessissa tavoitellaan merkitsee psyyken kahden perusosan tietoisuuden (ego) sekä piilotajunnan riittävää tasapainoa. Jung sanoo: olemme tilanteessa, jossa "mustan pedon päällä on sivistyksen kuori" (1966, 123). Kumpikaan ei saa hallita tai alistaa toista. Suhde on samanaikaisesti konfliktin ja yhteistyön läpätunkemaa. "Tietoisuuden on puolustettava järkeään ja suojeltava itseään ja kaoottiselle piilotajunnalle on annettava mahdollisuus saada oma tiensä - niin

paljon kuin sitä voimme kestää” 1983, 225). Tietoisuus rakentuu psyyken vanhemmalle kerrostumalle piilotajunnalle, jonka aineksista se muokkaa yksilöllisen tiensä. Kollektiivisella piilotajunnalla on Janus-kasvot (1983, 216): toisaalta se viittaa menneisyyteen, esi- ja lajihistorialliseen vaistojen maailmaan, toisaalta se ennakoii tulevaisuutta. Siksi yksilöksi tulemisen lähteet löytävät lajihistoriallisesta piilotajunnasta. Jung rinnasti individualisaatioprosessin alkemistien kokeisiin: kollektiivisen piilotajunnan arkityyppisen aineiden työstäminen tietoisuudesta rinnastuu aineen olomuodon muuttumiseen (Jung 1983, 208).

Ihmisen tietoisuudelle ja itsetietoisuudelle on tärkeää löytää ”alkukuvat uudelleen” ja estää tietoisuuden ja alkukuvien viettien energian erillisyyttä, vastakkaisuutta ja ristiriitaa. Yksilö tulee tietoiseksi lajihistoriallisesta menneisyydestään ja kasvaa persoonaksi. Välitön yhteys primitiiviseen, lajihistorialliseen piilotajuntaan on näin henkisen vapautumisen tie, uudelleensyntymisen ja yksilölliseksi tulemisen tie, vastaus itseään etsivälle nykyajan ihmiselle (Jung 1966, 145). Koska lajihistorialliset alkukuvat vaativat mytologiaan perehtyneen tulkitsijan, tapahtuu vapahtuminen parhaimminkin jungilaisissa terapiassa.

Jungin mutkikkaan mytologian, biologian, rothistorian ja psykologian yhdistävälle opille ”kollektiivisesta piilotajunnasta” on mahdollista esittää luonteva selitys. Lajihistoriallisesti yhteinen välittyä uudelle sukupolvelle osittain tietoisesti, osittain tiedostamattomasti kulttuuriperintönä. Yksilö omaksuu sosialisatiossaan symboleja, ajattelu-, toiminta- ja kokemistapoja. Hänen alitajunnassaan yhdistyvät ja muuntuvat ne moninaiset kulttuurin ainekset, jotka hän on yhteisöllisessä vuorovaikutuksessa omaksunut. Tässä prosessissa ei ole mitään mystistä tai ylikuonnollista. Jung kuitenkin torjuu kulttuurihistoriallisen selityksen mahdollisuuden ja edellyttää jonkinlaisen biologisen mekanismin olemassaoloa (1938, 111-112): ”Vaikuttaa siltä, että tiedostamaton mieli on työskennellyt saman ajattelun tien mukaan, joka on yhä uudestaan ja uudestaan ilmaissut itsensä parin viime vuosikymmenen kuluessa. Sellainen jatkuvuus voi olla ole-

massa vain jos oletamme tietyn tiedostamattoman ehdon, jota biologinen perimä kantaa.” Jungin ajatus lajihistoriallisesta muistijäljestä biologisena ilmiönä vastaa lamarckilaista käsitystä periytyvyydestä eikä ole ymmärrettävissä sen valossa, mitä tiedämme geenien välityksellä tapahtuvasta perinnöllisyydestä.⁸

Johtopäätökset

Maslowin ja Jungin teorioihin sisältyy useita yhteisiä perusolettamuksia. Kumpikin asettaa tehtäväkseen ratkaista yksilöksi ja persoonaksi tulemisen ongelman. Kumpikin etsii ratkaisua biologiseksi ymmärrettäväksi ihmisolemuksesta. Kumpikin olettaa, että on olemassa erityinen kokemuksen laji, jonka kautta persoonaksi tai yksilöksi kasvaminen voi tapahtua. Maslowilla tämä kokemus oli huippukokemus, Jungilla yhteys primitiiviseen kollektiiviseen piilotajuntaan. Kumpikin ymmärsi tällaisen kokemuksen henkisen kehityksen lähteenä ja vaihtoehtona teolliselle massayhteiskunnalle ja tunnustukselliselle, institutionalisoidulle uskonnolle. Kumpikin piti tällaista kokemusta myös mystisenä ja uskonnollisena kokemuksena ja rinnasti minäksi tulemisen buddhalaisuuden Taoon, sisäisen kokemuksen tiehen.

Kumpikin oli omalla tavallaan elitistinen. Maslow löysi vain harvat ja valitut itsensä toteuttajat. Jung katsoi Nietzchen tapaam, että vain poikkeusyksilöt pystyvät irrottautumaan tavanomaisuudesta ja tulemaan todellisiksi yksilöiksi, oman tiensä kulkijoiksi.

Samalla on todettava Maslowin ja Jungin erilaisuus. Maslowille sisäinen kokemus on puhtaasti individualistinen ilmiö. Jungille kollektiivisen piilotajunnan käsite tuo kokemukseen historiallisen ja yhteiskunnallisen ulottuvuuden, vaikkakin se esiintyy hänellä mystisessä muodossa, kollektiivisena piilotajuntana.

Sikä Maslow ja Jung edustavat psykologiassa 1800-luvun romantiikan perinnettä. Modernin minä- ja yksilökäsitteen syntyä koskevassa tutkimuksessaan kanadalainen filosofi Charles

Taylor määrittelee romantiikan panoksen modernin minäkäsityksen synnyssä. Romantiikka nosti luonnon minän kehityksen sisäiseksi lähteeksi. Rousseau oli ensimmäinen, joka määritteli alkuperäisen - turmeltumattoman ja luonnollisen - kasvun ja kehityksen lähteeksi ja mittapuuksi. Jungin teoria on esimerkki romantiikalle ominaisesta primitiivisen, myyttisen ja biologisen yhdistämisestä minän lähteeksi. Taylor luonnehtii romantiikan käännettä seuraavasti (1989, 368-369 ja 374):

“Perinteistä rationalismia, traditiota ja harmoniaa vastaan romantikot nostivat yksilön oikeudet, mielikuvituksen ja tunteet (...). Sisäisen äänen tai impulssin idea - idea siitä, että löydämme totuuden sisältämme ja erityisesti tunteestamme - oli romantiikan kapinan eri muotoja perusteleva käsite (...). Jos yhteys luontoon toteutuu sisäisen äänen tai impulssin kautta, silloin voimme tuntea luonnon vain artikuloimalla sen, mitä löydämme sisältämme. Tämän toteutuminen meissä kussakin on itseilmaisun muoto “

Taylor toteaa, että tähän käsitykseen sisältyi lisäksi radikaalin itsemääräytymisen ja riippumattomuuden ajatus. Hän pohtii romanttisen käsityksen seurauksia etiikan ja demokratian kannalta (1991). Itsemääräytymisen idea korostaa ainutkertaista erottumista muista ja yhteyttä minuuden sisäiseen lähteeseen. Taylorin mielestä identiteetti ei kuitenkaan ole monologinen ilmiö. Hän keskustelua sisäisen äänen kanssa - vaan rakentuu dialogissa muiden ihmisten kanssa. Identiteetin lähde on suhde merkittäviin muihin ihmisiin. Identiteetti ankkuroituu tarpeeseen tulla kanssaihmiesten hyväksymäksi ja saada tunnustusta. Taylor katsoo, että sisäiseen lähteeseen perustuva minän autenttisuuskäsite aliarvioi dialogisuuden merkityksen ja on omiaan johtamaan atomismiin, yksilön etäännyttämiseen yhteisöllisistä suhteista ja vastuusta (1991, 34).

Kulttuuripsykologian näkökulmasta romanttisen biologisen näkemyksen rajoitukset liittyvät minän ja kulttuurin väliseen suhteeseen. Maslowin ja Jungin käsityksissä kulttuuri on viime kädessä rajoittava, negatiivinen, ja yksilöllisyyttä alistava

tekijä. Maslowille kulttuuri on biologisen ihmisolemuksen toteutumisen kehys, joka on muutettava tuon olemuksen toteuttamista palvelevaksi, epsykyaaniseksi maailmaksi. Jungille kulttuuriin sopeutuminen on massaihmiseksi tuleamista ja yksilöllisyyden toteutumatta jäämistä. Yhdenmukaistavan nykykulttuurin vastapainoksi Jung asetti myyttisen ja elinvoimaisen menneisyyden arkkikuvat minän kehityksen lähteenä.

Kulttuuripsykologia näkee kulttuurin monitahoisemmin ja myönteisemmin. Se on ihmistymisen perusta, voimavara ja luovan toiminnan välttämätön välinearsenaali. Kulttuuripsykologia näkee yksilöllisyyden kehityksen mahdollisuuden kulttuurin uudistamiseen osallistumisessa. Tämä osallistuminen edellyttää dialogia ja osanottoa yhteisöllisen toimintaan ja samanaikaisesti kunkin yksilön erityistä ja yksilöllistä panosta.

Kulttuurin ja ympäristön muuttamiseen perustuvalla ihmis- ja oppimisnäkemyksellä on filosofinen ja historiallinen perinteensä. Mm. Giambattista Vico (1668-1744) ja Karl Marx esittivät, että ihmisen olemus on luontoa ja ympäristöä muokkaavassa toiminnassa ja kulttuuriartefaktien luomisessa, käytössä ja kehittämisessä. Ihmisolemus on ymmärrettävissä vain osana yhteisöllistä luomistyötä, ihmisen kulttuurihistoriaa. John Deweyn kokemuskäsitteessä yksilön kehitys ja maailman muuttaminen - ympäristön rekonstruktio liittyvät erottamattomasti toisiinsa.

Oppimisen tutkimuksessa kulttuurista näkemystä edustavat kontekstuaaliset, tekemisen ja oppimisen yhteisöjä korostavat näkemykset. Ne katsovat, että yksilön oppiminen ja kehitys toteutuu yhteisöllisessä käytännössä (Wenger 1998). Kulttuurin välineiden kehittäminen ja luomistyö on samalla kuitenkin vastuun ottamista yhteisöstä ja sen panoksesta yhteiskunnalle. Kehittävä työntutkimus on lähestymistapa, joka on kiinnostunut tutkimaan yksilön oppimista osana työyhteisön toiminnan olennaisten ongelmien ratkaisua sekä uusien työvälineiden ja toimintatapojen luomista (Engeström 1995).

Miten humanistinen käsitys on heijastunut aikuiskasvatuksen piirissä?⁹ Se on perustellut ko-

kemusoppimiseksi kutsuttua oppimiskäsitystä useilla tavoilla. Ensinnäkin se on luonut perusteita tämän näkemyksen metodologiselle individualismille. Se on tarjonnut tuolle näkemykselle yksilöllisyyden ensijaisuutta perustelemaan kielellisen kerrostuman: autenttisuus, persoona, ainutkertaisuus, itsensä toteuttaminen, todellinen minä jne. Se on tuonut Carl Rogersin terapeutin näkemyksen opettajasta “fasilitaattorina”, sallijana, synnynnäisen kasvupotentiaalin, persoonaksi tulemisen ja kokemisen ihmeen puutarhurina (Rogers 1979). Humanistisen psykologian kasvun, kehityksen ja itsensä toteuttamisen sanoma antaa elinikäisen oppimisen koulutuspoliittiselle käsitteelle soveliaasta arvotautaa.

Saattaa olla, että aikuiskoulutuksen kansansivistystehtävä on luonut maaperän kasvatuksen elämäntutkimuksellisen tehtävän korostamiselle. Humanistinen psykologia tarjoaa tunnusluonteisuudesta vapaan elämäntutkimuksellisen vaihtoehdon ja voi siksi olla vetoava. Aikuiskasvatustutkimuksella on taipumus omaksua Maslowin ja Jungin kirjoituksista omaksuttujen kaltaisia ajatuksia ja termejä voidakseen kilpailla kaupallisten onnellistamis- ja menestyskurssien kanssa. Ongelmana on tuolloin kriittisen tutkimuksen ja ihmisten neuvottomuutta ja toiveita paremmasta taloudellisesti hyödyntävien oppien rajojen hämärtyminen. Tällaista sekoittumista on nähtävissä aikuiskoulutuksen kentässä. Elämäntaidon ja henkisen kasvun kurssit ovat syrjäyttäneet perinteiset akateemiset ja harrastusaineet kesäyliopistoissa. Samassa koulutusilmoituksessa markkinoidaan avoimen yliopiston kursseja ja kursseja nimeltään “kohtaa lohikäärmeesi”, “myönteisyyden mahtava voima” “NLP (perus ja jatko)” sekä “kohtaa sisäinen lapsesi” (Helsingin aikuisopisto, HS 10.1.1999). Tämä rajojen hämärtyminen ja sulautuminen voi murentaa myös aikuiskasvatustieteen asemaa. Näin tapahtuu, jos se avaa ovensa konsultti- ja kaupallisiin tarkoituksiin muokatuille näkemyksille ja opeille sen sijaan että se tieteen tradition mukaisesti arvioisi kriittisesti lähtökohtiensa teoreettisia ja yhteiskunnallisia perusteita.

Lähteet

- ALLPORT, G. (1950) Motivation in personality: Reply to Mr. Bertocci. *Psychological Review* 47 (6), 533-554.
- COLE, M. (1996) *Cultural Psychology. A once and future discipline.* Cambridge, Mass.: The Belknap Press.
- ENGESTRÖM, Y. (1995) Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia, haasteita. Helsinki: Valtion Pääntutkimuskeskus.
- ENGESTRÖM, Y. & Miettinen, R. & Punamäki, R.-L. (1999) *Perspectives on Activity Theory.* Cambridge, Mass.: Cambridge University Press.
- GOLDSTEIN, K. (1947) Organismic approach to the problem of motivation. *Transactions of New York Academy of Science* 9, 218-230.
- GOLDSTEIN, K. (1995) *The organism.* New York: Zone Books.
- HAEKEL, E. (1912) *Maailmanarvoitukset. Yleistajuisia tutkielmia monistisen filosofian alalta.* Pori: Osuuskunta Kehitys.
- HOLT, N. (1971) Ernst Haeckel's monistic religion. *Journal of the History of Ideas* 32(2), 265-280.
- JUNG, C. G. (1920) Instinct and the unconscious. *The British Journal of Psychology* 10, 15-23.
- JUNG, C.G. (1933) *Modern man in search of a soul.* London: Routledge & Keagan.
- JUNG, C.G. (1938) *Psychology and religion.* New Haven: Yale University press.
- JUNG, C.G. (1958) *The undiscovered self.* New York: Penguin.
- JUNG, C.G. (1960) *Nykyhetki ja tulevaisuus.* Helsinki: Kirjayhtymä.
- JUNG, C.G. (1966) *Piilotajunnan psykologia.* Helsinki: Tammi.
- JUNG, C.G. (1983) *The essential Jung.* Edited and introduced by Anthony Storr. Princeton: Princeton University Press.
- JUNG, C.G. (1991) *Kohti totuutta. Poleemisia esseitä.* Juva: WSOY.
- JUNG, C.G. (1995) *Unia, ajatuksia ja muistikuvia.* Porvoo: WSOY.
- KOLB, D. (1984) *Experiential learning. Experience as the source of learning and Development.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- MASLOW A. (1951) Higher needs and personality. *Dialectica* 5, 257-265.
- MASLOW, A.H. (1955) Deficiency motivation and growth motivation. In Jones, M.R. (ed.) *Nebraska Symposium on Motivation.* Lincoln, 1-30.
- MASLOW, A.H. (1959) Psychological data and value theory. Teoksessa Maslow, A. & Sorokin, P.A. (toim.) *New knowledge in human values.* New York: Harper & Row, 119-136.
- MASLOW, A. H. (1961a) Peak experiences as acute identity experiences. *The American Journal of Psychoanalysis* 21 (2), 254-263.
- MASLOW, A. H. (1961b) *Eupsychia - the good society.* *Journal of Humanistic Psychology* 1(2), 1-11.
- MASLOW, A.H. (1962a) Notes on being-psychology. *Journal of Humanistic Psychology* 2(2), 47-71.
- MASLOW, A.H. (1962b) Lessons from the peak-experiences. *Journal of Humanistic Psychology* 2 (1), 9-18.
- MASLOW, A.H. (1964) Synergy in the society and in

- individual. *Journal of Individual Psychology* 20, 153-164.
- MASLOW, A.H. (1965) *Eupsychian management*. Homewood, Illinois: Richard D. Irwin.
- MASLOW, A.H. (1969) Various meanings of transcendence. *The Journal of Transpersonal Psychology* 20, 56-66.
- MASLOW, A.H. (1970) *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- MASLOW, A.H. (1976) A theory of metamotivation: A biological rooting of value-life. In Maslow, A.H. *The farther reaches of human nature*. Harmondsworth: Penguin, 289-328.
- MASLOW, A.H. (1994) *Religions, values and peak-experiences*. New York: Penguin.
- McDOUGALL, W. (1912) *An introduction to social psychology*. London: Methuen & Co.
- NOLL, R. (1996) *The Jung cult. Origins of a charismatic movement*. London: Fontana Press.
- NOLL, R. (1997) *The Arayan Crist. The secret life of Carl Jung*. New York: Tandom House.
- RAUHALA, L. (1990) *Humanistinen psykologia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- ROGERS, C. (1979) *Freedom to learn*. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill.
- SASS, L. A. (1989) Humanism, hermeneutics, and humanistic psychoanalysis: different conceptions of subjectivity. *Psychoanalysis and Contemporary Thought* 12(3), 433-503.
- TAYLOR, C. (1989) *Sources of self. The making of modern identity*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- TAYLOR, C. (1991) *The ethics of authenticity*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- WENGER, E. (1998) *Communities of practice. Learning, meaning and identity*. Cambridge: Cambridge University Press
- WERTHEIMER, M. (1978) Humanistic psychology and the humane but tough-minded psychology. *American Psychologist*, August 1978, 739-745.
- WILSON, C. (1972) *New pathways in psychology. Maslow & the Post-Freudian revolution*. London: Victor Collanz.
- WOLLMAN, B. B. (1960) *Contemporary theories and systems of psychology*. New York: Harper & Brothers.

Viitteet

1 Myös tätä selittävää universaalitendenssiä voi pitää keinotekoisena. Modernille paleontologialle riittää sen toteaminen, että kielen ja kulttuurin omaksumisen anatomiset ja hermostolliset ehdot ovat kehittyneet ihmistymisen vuosimiljoonien kuluessa - vuorovaikuttaisesti kulttuurin muotojen kanssa (esim. Geertz 1973, Lumsden & Wilson 1983). Yksilön kehitys itsessään on riippuvainen siitä kulttuurista, jonka yksilö sosialisatiionsaan maksuu ja jonka kehittämiseen hän osallistuu.

2 Olemisarvojen pohjalta Maslow kehitti mallin paremasta "eypsychiaanista" (Maslow 1961b) tai "korkean synergian" yhteiskunnasta (Maslow 1964) sekä eypsychiaanisen johtamisteorian organisatioiden kasvun optimoimiseksi (Maslow 1965).

3 B-arvojen eli olemisarvojen (Maslow 1962a, 54-55) määritelmät ovat sananmukaisesti satojen adjektiivien luetteloita. 14 perusarvoa ovat: 1) totuus, 2) hyvyys, 3) kauneus, 4) kokonaisuus (wholeness) ja dikotomioiden ylittäminen, 5) eloisuus, 6) ainutkertaisuus, 8) täydellistyminen ja välttämättömyys, 9) oikeudenmukaisuus ja järjestys, 10) yksinkertaisuus, 11) rikkaus, 12) vaivattomuus, 13) leikkisyys, 14) itseriittoisuus. Kukin sana määritellään uudella sanalistalla. Niinpä arvo 13, leikkisyys on hauskaa, iloa, huumoria jne.. Tuloksena on noin 150:n hyviä asioita ilmaisevan sanan ja määreen lista.

4 Teoksensa *Religions, values and peak experiences* johdannossa Maslow toteaa, että kirkot ovat muuttumassa byrokraattisiksi, mikä uhkaa tukahduttaa aidon uskonnollisen kokemuksen (1994, viii): "Mystinen kokemus, valaistuminen, suuri herääminen ja koko se karismaattinen näkijyys, joka aloitti koko asian, on unohtumassa, katoamassa tai kääntymässä vastakohdakseen. Organisoitu uskonto, kirkot, saatavat lopulta tulla uskonnollisen kokemuksen ja koki-
jan päävihollisiksi. Tämä on kirjani pääteesi."

5 Maslow kuvaa empiiristä, havaintojen yleistämiseen perustuvaa menetelmäänsä (1961, 254): "Huippukokemus on tässä yhteydessä nimi, sana, käsite, joka ilmaisee samanlaisuutta, joka on rakkauden, luovuuden, orgasmin, synnytys- ja mystisellä (oseaanisella, kosmisella) kokemuksella, tietyillä urheilu- ja esteettisillä ja eräillä muilla kokemuksilla. Ne ovat tietenkin henkilökohtaisia ja subjektiivisia kokemuksia, mutta minä kuuntelijana voin havaita samankaltaisuutta kaikkien näiden kokemusten, josta sitten voin tehdä abstraktin yleistyksen."

6 Näitä teoksia ovat mm. *Modern man in search of soul* (1938), *Undiscovered Self* (1958) sekä suomennettu *Nykyhetki ja tulevaisuus* (1960).

7 1800-luvun saksalaisesta romanttisesta luonnonfilosofiasta maailmankuvana ja Haeckelin monistisesta uskonnosta, katso Holt 1971.

8 "Viitaan sellaisten synnynäisten psyykkisten ilmiöiden kuin vietit ja mieltämisen arkkityypit kokonaisuuteen sanoilla "kollektiivinen piilotajunta (Jung 1920, 19)". "Tätä ei-persoonallista psyyken kerrostumaa kutsun kollektiiviseksi piilotajunnaksi - "kollektiiviseksi", koska se ei ole yksilön hankkimaa, vaan on pikemminkin perityn aivorakenteen toimintaa, jonka rakenne on pääpiirteissään samanlainen kaikilla ihmisillä, ja tietyissä suhteissa sama kaikilla nisäkkäillä (Jung 1991,177)."

9 Humanistisen psykologian kattava käsittely vaa-
isi myös fenomenologis-eksistentiaalisten (esim. Rauhala 1990) ja uuspsykoanalyttisten käsitysten (esim. Sass 1989) esittelyä ja arviointia.

Artikkeli saapui toimitukseen 3.2.1999 ja hyväksyttiin julkaistavaksi 25.3.1999.